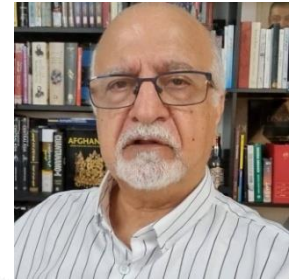

دهلیز واخان و اهمیت جیواکونومیک و جیواستراتیژیک آن!

دوکتور نور احمد خالدی

سوال این است که اعمار راههای ترانزیتی از طریق دهلیز واخان برای افغانستان و کشورهای همجوار واخان چه اهمیت دارد؟

موقعیت:

دهلیزیا کوریدورواخان یا پامیردرشمال شرق افغانستان قرار دارد وواخان از جمله ولسوالیهای ولایت بدخشان میباشد که مرکز آن قریه خندوداست. در شمال این منطقه کشور تاجیکستان، در جنوب پاکستان و در شرق جمهوری مردم چین موقعیت دارند.

در نقشه بالا شاهراههای موجوده و شاهراههای متوقعه که دهلیز واخان را با کشورهای همسایه وصل مینماید نشان داده شده است.

طول آن از اشکاشم تا سرحد چین 350 کیلومتر، عرض آن در نزدیکی اشکاشم 18 کیلومتر، در شرق سرحد مشترک با چین 60 کیلومتر و در وسط از قره بولق در سرحد تاجیکستان تا سرحد بروغیل در مرزبا گلگیت-بالستان اشغالی پاکستان در کشمیر 70 کیلومتر است. جمعاً با 14 هزار کیلومتر مربع

مساحت و اخان بنام بام دنیا معروف است زیرا ارتفاع وسطی آن از سطح بحر 4 هزار متر میباشد. نفوس ولسوالی و اخان 17 هزار نفر است.

کوئل خنجیر در سرحد با چین 4900 متر ارتفاع دارد. ارتفاع و اخان در نزدیکی اشکاشم 3300 متر است. یعنی شیب این دهلیز از شرق به غرب است که دریاها و آن بشمول دریای پامیر نیز در اشکاشم به دریای پنج سرازیر میگردند که بالا خره به دریای آمو وصل میشوند. هر چهار جناح این دهلیز را کوههای سر به فلک کشیده پامیر در شمال، تیان شان و همالیا در شرق، قراقرم در جنوب و هندوکش در غرب احاطه کرده اند. از همین جهت دهلیز و اخان صرف در سه ماه تابستان از طریق یک سرک سنگلاخی قابل عبور و مرور بوده در متباقی نه ماه پوشیده از برف و با درجه حرارت متوسط منفی 30 درجه سانتی گراد، بسیار سرد میباشد. اما پامیر بزرگ برف ندارد. باد بیشتر دارد که مانع ریزش برف می شود. دهلیز پامیر هموار است برف کوچ ندارد تنها پامیر کوچک نهایتاً تا نیم متر برف در فصل سرما دارد.

تاریخ:

از نظر تاریخی دهلیز و اخان یکی از شاخه های جنوبی راه ابریشم محسوب می گردید که چین را به آریانای باستان و هندوستان وصل مینمود. در قرن سیزدهم میلادی جهانگرد یونانی مارکوپولو از طریق دهلیز و اخان به چین مسافرت نمود. همچنان در اواخر قرن نوزدهم لارد کورزون و ایسرای هند برطانوی نیز از این دهلیز عبور کرد.

بعد از اشغال قلمروهای امپراطوری ابدالی در کشمیر و چترال توسط رنجیت سنگ و متعاقباً توسط انگلیسها، در هیاهوی بازی بزرگ استعماری بریتانیای کبیر با روسیه تزاری در اواخر قرن نوزدهم، با تحمیل خط دیورند و حکمیت در تعیین سرحدات شمالی افغانستان و ادامه آن در و اخان تا سرحد چین، انگلیسها به ایجاد دهلیز و اخان متعلق به افغانستان یک منطقه حایل میان هند برتانوی و قلمروهای آسیای مرکزی روسیه تزاری نایل شدند.

اهمیت دهلیز و اخان برای افغانستان و ممالک همجوار

دهلیز و اخان افغانستان را مستقیماً به جمهوری مردم چین متصل میسازد. چین امروز به مثابه دومین قدرت اقتصادی-صنعتی دنیا میباشد که با سرعت انکشاف موجوده بزودی از امریکا سبقت جسته به اولین قدرت اقتصادی جهان مبدل خواهد شد. برای استفاده در صنایع خود، چین به منابع هنگفت مواد معدنی، نفت و گاز ضرورت دارد و برای تغذیه نفوس 1.4 میلیارد نفری خود به محصولات زراعتی نیازمند است که افغانستان میتواند به مثابه عرضه کننده این مواد در همسایگی چین از موقعیت مهم استراتژیک خود استفاده زیاد نماید.

شاهراه پیشنهادی دهلیز و اخان

این شاهراه از شهر فیض آباد در بدخشان تا سرحد چین در کوئل و اخجیر 495 کیلومتر و از کوئل و اخجیر تا شاهراه قراقرم در داخل ایالت سینکیانگ چین 100 کیلومتر مزید است. بدین حساب شاهراه دهلیز و اخان از فیض آباد تا شاهراه قراقرم جمعاً 595 کیلومتر سرک ترانزیتی جدید خواهد بود که برای مقایسه طول آن بیشتر از شاهراه موجوده قندهار تا هرات میباشد که در 9 ماه سال تمام مسیر شاهراه دهلیز و اخان پوشیده از برف خواهد بود.

امار شاهراه موتري دهليزواخان و خط آهن دهليز واخان واتصال آن به شاهراه قراقرم که در فاصله یکصد کیلومتری شرق کوتل واخجیردرسرحد چین با افغانستان می گذرد، افغانستان را قادر میسازد به شهرکاشغردرایالت سینکیانگ چین بدون عبوراز کشورهای اوزبیکستان، تاجیکستان وقرغزستان متصل گردد. همچنان یک شاخه از شاهراه دهليزواخان میتواند از طریق کوتل خرگوش از سرحد با تاجیکستان عبور نموده به شاهراه پامیرکه تاجیکستان را با قرغزستان اتصال میدهد متصل شده ارتباط ترانزیتی افغانستان را با قرغزستان تامین نماید.

برای پاکستان اتصال به کشورهای آسیای مرکزی از طریق واخان اهمیت فوق العاده استراتژیک دارد. با امار شاهراه موتري دهليزواخان وخط آهن دهليزواخان درخاک افغانستان واتصال آن به شاهراه قراقرم پاکستان قادرخواهد شد تا از طریق احداث شاهراه 250 کیلومتری چترال-موریچ-Morich-کوتل کچ Kech سرحد واخان را عبور نموده به شاهراه موتري وخط آهن دهليز واخان متصل شده به آسیای مرکزی از طریق دهليز واخان دست یابد .

در عین زمان هندوستان همین اکنون در جریان امار شاهراه دوهزارکیلومتری لداخ در شمال کشمیرقرار دارد که قراراست درسال 2026 تکمیل گردد. هرگاه شرایط سیاسی هندوستان و پاکستان اجازه دهد اتصال این شاهراه با دهليزواخان تمام نیمقاره هند را به آسیای مرکزی متصل میسازد . بدین گونه امکانات آن موجود است تا واخان به مثابه نقطه وصل ترانزیتی کشورهای افغانستان، چین، پاکستان، هندوستان، تاجیکستان و قرغزستان مبدل گردد.

موانع در راه احداث شاهراه ترانزیتی دهليز واخان

در دو سال حاکمیت طالبان در افغانستان علاقمندی برای امار شاهراه ترانزیتی دهليز واخان در افغانستان بیشتر شده است. همین اکنون کار احداث 49 کیلومتر سرک خامه چغله در دهليز واخان توسط طالبان جریان دارد. همچنان امار سرک فیض اباد-جرم-زیباک- اشکاشم بطول 150 کیلومتر در زمان جمهوری آغاز شده بود. راپورهای مطبوعات نشان میدهد که تا کنون دوبار امیرخان متقی وزیر خارجه سرپرست طالبان به وزیر خارجه چین امار پروژه شاهراه ترانزیاتی دهليز واخان را پیشنهاد نموده است. متأسفانه تاکنون چینیایی ها در این مورد جواب مساعد نداده اند. بی علاقگی **چینایی ها** در امار این پروژه از سه نقطه نظر میباشد:

اول- امار شاهراه ترانزیتی دهليز واخان در منطقه کوهستانی و بسیار سرد ۹ ماه پوشیده از برف به احداث چند تونل نیاز دارد که از یکطرف مصارف امار آنرا بسیار گران میسازد و از جانب دیگر مصارف حفظ و مراقبت آن نیز فوق العاده سنگین خواهد بود. تخمین گردیده که تنها 350 کیلومتر این شاهراه از سرحد چین تا اشکاشم 4 میلیارد دالر مصارف خواهد داشت. برای مقایسه مشکلات افغانستان را در باز نگهداشتن شاهراه سالنگ میان آنگران و خنجان که از 30 کیلومتر و ارتفاع 2000 متر بیشتر نیست در ماههای زمستان در نظر بگیریم. حالا اینرا با 350 کیلومتر شاهراه پیشنهادی دهليز واخان در ارتفاع 4000 متر که 9 ماه سال پوشیده از برف خواهد بود مقایسه کنیم تا مشکلات عظیم و مصارف هنگفت حفظ و مراقبت آنرا بتوانیم درک نماییم. در موجودیت شاهراهها و خطوط آهن از شهرکاشغرتا حیرتان از طریق قرغزستان و اوزبیکستان که چین را هم اکنون به افغانستان بدون گذشتن از موانع طبیعی و جوی دهليز واخان وصل میکند، احداث شاهراه دهليز واخان برای چین در شرایط امروزی و با حجم موجوده مواد ترانزیتی از نظر اقتصادی ارجحیت لازم را ندارد.

دوم- امریکا میکوشد با استفاده از گروه‌های تروریست منطقه ایالت سنکیانگ چین را بی ثبات سازد تا جلو موفقیت پروژه های ترانزیتی بلت اند رود چین را در آسیای مرکزی مختل سازد. برای چینایی ها اعمار شاهراه ترانزیتی دهلیز واخان و افزایش عبور و مرور قابل ملاحظه از این طریق دسترسی گروه‌های تروریستی را به ایالت سنکیانگ چین تسهیل خواهد کرد و مشکلات و امنیتی متعددی برای چینایها فراهم خواهد کرد .

سوم- اخیرا چینایی ها با پاکستان و افغانستان توافق نموده اند که با احداث شاهراه مناسب ترانزیتی از پشاور به کابل افغانستان را به پروژه سی پاک یا شاهراه قراقرم متصل سازند. با تکمیل این پروژه نیازی به شاهراه دهلیز واخان تا انجا که به چینایی ها مربوط میگردد موجود نخواهد بود.

در نقشه بالا شاهراه‌های موجود و شاهراه‌های متوقعه که دهلیز واخان را با کشورهای همسایه وصل مینماید نشان داده شده است.

